

26n
715-718, 2347

19 9977

Իմ քննարկով: Միտքս: Գրադրությունը
նոր էջերով: 30/IX 1900, Քրթ. Վր.

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑ

ՄԵԼԻԲ-ԲԷԳԼԱՐ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊՈԷՄԱ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Тип. Груз. Изд. Т—ва. ||| Տպարան Վրաց Հրատ. Հնկ.

1900

Доз. цензурою, Тифлисъ, 3-го Января 1900 г.

9 717-60

38 717

ՄԵԼԻՔ-ԲԷԳԼԱՐ

I

Երազի նման՝ անցան, գնացին
Այն երանաւէտ օրերը նախկին,
Երբոր Թարթարի ափերին դալար
Բարգաւաճում էր Գիւլիստան աշխարհ:
Այնժամ մեր վերջին կանթեղը փառքի,
Խոստանալով մեզ բաղդի, պարծանքի
Յարատե օրեր, վառւում էր խաղաղ,
Լոյսը տարածում ամբողջ Ղարաբաղ:
Այնժամ երկնաբերձ լեռների լանջում
Հայոց քաջերի ձայնն էր հնչում:
Նւ այդ յաղթական ձայնից ահաւոր
Սարսափում էին դաշտեր, լեռ ու ձոր:
Նւ Գիւլիստանի բերդն անառիկ
Չարանենդ, լաիրշ խաներին պարսիկ
Իր բարձունքներից մահ էր ըսպառնում,
Մեղք-Իւսուրբի անունն օրհնում:
Նւ Փանահ-խանի հօգը բերդերը՝
Բայաթ, Ասկարան՝ հայ կտրիճները

Այնժամ հիմնովին կործանել էին,
Սրբի ու հրի մատնել թուրքերին:

II

Քաջ Մելիք-Իւսուր մանկութեան օրից
Սուրբ չէր թողել երբէք իր ձեռից.
Իր ամբողջ կեանքը նա անց էր կացնում
ձակատամարտում, ռազմի դաշտերում.
Ներկաւ տարիներ եռանդուն, անվախ՝
Պահեց Գիւլիստան ազատ և անկախ.
Նորա հողի մէջ երբէք թշնամին
Չէր համարձակում մօտենալ հային:
Արիւնհեղութեան լողէին դաժան
Բէգլար որդին էր աջակից նորան.
Իսկ սորա ընկեր, աջակիցըն էր՝
Անվախութիւնը, ոգին անվեհեր:
Եւ Մելիք-Իւսուր արդէն ծերացած,
ձակատամարտից յոգնած, վատակած՝
Քաջարի որդուն կանչեց իրա մօտ
Եւ յանձնեց նորան սուրն արիւնոտ.
Իր մահից առաջ կըտակեց նորան՝
Անսասան թուրը չը դնել պատեան,
Մինչև թշնամուց չ'իստակւի Սիւնիք,
Թուրքից չ'ազատւի բոլոր հայրենիք:

III

Եւ իր հայրական այդ սրբանշուէր
Աւանդն առաւ որդին անվեհեր,

Համբուրեց նորան, երգեց—յաւիտեան,
Մինչև իր վերջին կաթին արեան,
Կուէր, հալածել զարշիւ թուրքին,
Արթուն պահապան լինել իր ազգին...
Մէջքին կապած թուր, ուսին հըրացան՝
Մեր կտրիճները ահա մօտեցան,
Ջահէլ իշխանի առաջ շարեցին,
Հընազանդութեան սուրբ խոստում տւին:
Եւ քաջ Բէգլարի զինակիցները
Չէին մոռացել այն մութ գիշերը,
Նրբ նենգ Շահվերդու որդին ստահակ
Յանկարծ պաշարեց Իւսուրի բանակ,
Որ սրի մատնի քնած մելիքին,
Գերի, կոտորի հայոց զօրքերին.
Բայց այնժամ Բէգլար՝ կայծակի նման՝
Իսկոյն սլացաւ թուրքի յանդիման,
Կոտորեց, ջարդեց լկտի թշնամուն
Ու Գանձակ խուկեց պիղծ խանի որդուն...

IV

Եւ կտրիճները մէկ-մէկ յիշելով
Բէգլարի գործքը, ջերմագին սրտով
Բարեմաղթեցին ջահէլ իշխանին
Նրկար տարիներ, օրեր խնդազին.
Եւ թշնամու դէմ ամենքը զինւած,
Հերթով պազեցին սուրը ժառանգած:
Ողջ Գիւլիստանի դէկն իր ձեռին,
Խըրախոյս կարգաց Բէգլար քաջերին,

Տւաւ ամենքին առատ նւէրներ,
Ազգային պարտքի սուրբ պատուիրաններ.
Նա սպառնաց այն գարշ, զազիր մատնելին,
Որ՝ Վասակի պէս՝ իր հայրենիքին
Կը դաւաճանի, կը ծախի հաւատ,
Մեր եկեղեցուց կը լինի անջատ...
Օ՛, այնպիսի գեղիս, նենգ հային գծուծ
Բէգլար կախ կը տայ Ղանլու-չինարուց,
Գանգը կը փշրի անհղ դնդակով,
Կուրծքը կը ճեղքի պողպատէ սրով,
Եւ նորա անթաղ դիակը նեխւած
Կերակուր կը տայ շներին քաղցած!...

V

Երբ արշալոյսը՝ հրդեհի նման՝
Գրկեց երկինքը վաղ առաւօտեան —
Հեռու, երկնաբերձ լեռների ետև,
Ահա բարձրացաւ ոսկեփայլ արև.
Շքեղ բնութեան մեծապանծ արքան
Իր ցոլքը սփռեց ամբողջ Գիւլիստան,
Ոսկեզօծելով անտառ, դաշտ ու սար,
Զարթեցրեց քնից բովանդակ աշխարհ:
Խարխափուտ ձորում, անտառի միջին,
Ուր հաւքերն են երգում քաղցրագին,
Ուր արծաթափայլ վտակն է հոսում —
Մի ապարանք էր հըրաշակերտւած.
Եւ ամեն կողմից ծառերը շարւած՝
Լուռ հսկում էին, իբրեւ պահապան,

Դալար ոստերով ըսքօղում նորան:
Նորա առաջին, չքեղ ծաղկոցում,
Անուշ բուրմունքով վարդն էր ծալտում.
Մեխակների ու շուշանների մէջ
Նախշուն թիթեռն էր թռչկոտում անվերջ:

VI

Եւ պատշգամբում, իբրեւ թագուհի,
Յանկարծ երևաց մի գեղեցկուհի...
Եւ խկոյն նորա առջև նսեմացան
Հրաշալիքները չքեղ բնութեան.
Եւ բուրաստանի գոյն-գոյն ծաղիկներ,
Եւ կանաչազարդ անտառի ծառեր,
Եւ մետաքսապատ դալարոտ գետին,
Եւ ջինջ ու պայծառ, կասկեմալ երկին՝
Զքնաղ դիցունուն հեռից նայելով,
Տւին երանի բուռն նախանձով:
Նա լուռ կանգնած էր փերիի նման,
Յառեւ աչերը դէպի հեռաստան.
Մեղմիկ գեփիււր չոյում էր հանգարտ
Նորա կիսամերկ կուրծքը հրաշագարդ,
Հեղիկ ծածանում անհիւս, անխնամ,
Թաւշեայ մազերը չքեղ ու փաթթամ:
Անուշ դայլայլով հաւքերը նախշուն
Երգ էին ձօնում չքնաղ դիցունուն,
Գովում սիրավառ աչերը դոհար,
Գովում հրաշագեղ ունքերը կամար...

VII

Ո՞վ է հիասքանչ այդ գեղեցկուհին.
 Ո՞վ է անտառի այդ հիւրի-փերին.
 Յաւերժահարա է, թէ ասուածուհի.
 Թէ գեղ Ասողիկն է Հայոց աշխարհի:
 Ոչ, Բալան է դա!.. Այն հօր Բալան,
 Որ չքնադուլթեամբ յաղթեց անասան,
 Տոկուն, քաջարի Մելիք-Բէգլարին
 Եւ տիրեց նորա հոգու լարերին...
 Ալանաց կոյսի, Սաթինիկի պէս,
 Բալան սեպեաց ու չքնադատես:
 Ջահէլ իշխանին դիւթեց, հմայեց
 Եւ նորա սիրտը սիրով հրդեհեց...
 Եւ Մելիք-Բէգլար կուրացած սիրուց,
 Հրաժարեցաւ իր հէգ ամուսնուց—
 Իր հաւատարիմ գեղ Ամարնանին
 Նա դաւաճանեց, անտառի միջին
 Կերտեց հեշտանքի, սիրոյ սպաստան...
 Եւ այժմ կանգնած Բալան անմման,
 Անհամբեր սրտով հեռուն է նայում
 Եւ սիրաբորբոք մելիքին սպասում...:

VIII

Եւ ահա յանկարծ հեռւից երեւաց
 Մելիք-Բէգլարը՝ նժոյգը հեծած...
 Բալայի սիրտը բարախեց ուժգին,
 Բերկրանքը խաղաց երկնային դէմքին:

Ջահէլ մելիքը բեղերը սրած,
 Մորթէ գլխարկը գլխին թեք դրած,
 Գօտիկից կախած արծաթապատեան
 Մահաբեր դաշոյն, ուսին հըրացան,
 Ըստառազինւած հայրական սրով,
 Խարխափուտ ձորը իջաւ կածանով:
 Հըլու, հընազանդ թիկնապահները
 Հետեւում էին՝ հեծած ձիերը.
 Պայծառ արևի ճառագայթներից
 Շողշողում էին զէնքերը հեռւից:
 Եւ չքախմբից ահա ջոկեցաւ
 Թիկնապահ Լալան, առաջ սլացաւ,
 Բացեց դիցուհու չքեղ տան դուռը,
 Յայտնեց իշխանի գալստեան լուրը...
 Բայց նա այդ գիտէր... Մի քանի վայրկեան—
 Բէգլարի կրծքին սեղմուեց Բալան...:

IX

Երկնակամարում, գիշերւայ կիսին,
 Ամպերի միջին լողում էր լուսին.
 Նա մերթ ծածկում էր մրուայրոտ քօղով,
 Մերթ լուսաւորում երկիրը շողով:
 Հանգիստ քնած էր ամբողջ Դիւլխատան.
 Բայց դեռ զարթուն էր թշառ Ամարնան:
 Նա անքուն նստած առանձնութեան մէջ,
 Դառն լալիս էր, հեկեկում անվերջ.
 Անիծում էր իր տարտամ վիճակը,
 Ողբում իր կորցրած թագն ու պըսակը...:

«Ո, անգուլթ Բէգլար, դաւաճան Բէգլար!
Թէպէտ դու կեանքս փշրեցիր խապառ,
Բայց քեզ խղճում եմ՝ քեզ չեմ նախատիլ...
Իմ լեզուն երբէք քեզ չի անիծիլ...
Ես քեզ կը մաղթեմ երկար տարիներ,
Որ լինես ազգիդ պահապան ու տէր:
Թէպէտ օջաղդ սրբապղծեցիր
Եւ Ամարնանիդ օրը սևացրիր,
Սակայն մի գուցէ, ընտանիքիդ պէս,
Հայրենիքիդ էլ դու դաւաճանես...»

X

«Իմ նախկին Բէգլար, մոլորած Բէգլար!
Քո մեծ գործերով թնդում է աշխարհ.
Քեզ են ամենքը օրհնում ու գովում,
Ամեն տեղ բարձր անունդ է հնչում.
Ոչ ոք մինչ այսօր դեռ չի յանդգնել
Յարգըդ, պատիւըդ արատաւորել.
Աննկուն, անյաղթ՝ դու քաջի նման՝
Բարի անունիդ եղել ես պաշտպան.
Քո ընտանիքի պատիւն անբիծ
Դու վեր ես դասել ամբողջ աշխարհից,
Իսկ այսօր... Այսօր սուրբ ընտանիքըդ,
Բարի անունդ, պատիւդ, յարգըդ
Ցեխն ես գցում ինքդ քո ձեռքով,
Պղծում, անարգում քո յօժար կամքով-
Ինքդ քեզ համար ծաղր ես նիւթում,
Աշխարհի առաջ քեզ խայտառակում...»

Տոհմիս պատիւը ոտնատակ տւիր,
Ստոր աղախնի հետ ինձ փոխեցիր.
Իշխան տեղովդ գեղջկուհուն գծուծ,
Գերադասեցիր դու քո ամուսնուց!..

XI

«Անգուլթ! Ուխտագրութ! Դու սուրբ Տաճարում,
Աստուծոյ առաջ, տւիր ինձ խոստում,
Որ հաւատարիմ լինես յաւիտեան,
Որ սիրես դու ինձ մինչեւ գերեզման.
Բայց, աւանդ, այսօր քո սրտի միջին
Դու տեղ ես տւել նենգամիտ օձին!..
Յիշում ես օրը մեր հարսանիքի,
Այն չարագուշակ օրը հրճանքի?
Դու ինձ ասացիր՝ մեր բերդի նման
Սիրտըդ հաստատ է, տոկուն, անսասան.
Դու ինձ ասացիր՝ երկրի երեսին,
Բացի ինձանից, ոչ մի չքնաղ կին
Քո տոկուն սրտին չի կարող տիրել,
Ոչ ոք չի կարող նորան կախարդել...
Սակայն քո սիրտն անառիկ ու քաջ
Ի՞նչպէս ընկճեց Բալայի առաջ...
Ինչո՞ւ այն օձին, որը նենգաբար-
Քո սիրտը սողաց, չարիւր շանթահար.
Դու քո թշնամուն, թշառացնողիդ,
Ինչո՞ւ կուրօրէն սեղմում ես կրծքիդ...»

XII

«Նենգամիտ Բալա! Բարբարոս դու կին.
Դու խորտակեցիր կեանքս հիմնովին,
Ինձ տապալեցիր վաղի խորխորատ,
Քո իշխանուհուն թողիր յուսահատ!..
Խարդաւանանքի դու ցանց հիւսեցիր,
Անմեղ, անարատ մարդուս որսացիր.
Յափշտակեցիր երջանկութիւնս
Եւ հիմնայատակ քանդեցիր տունս.
Պսակս անթաւամ, թագս սրբազան
Յափշտակեցիր ինձնից յաւիտեան!
Սէրս խլեցիր, բաղդս գողացար,
Կանաչ-կարմիրս սեացրիր իսպառ...
Այժմ տեսնելով իմ դառն կսկիծ,
Չարախնդութեամբ հրճւում ես հեռւից.
Բայց աղուկդի՛ կ'անեմ հրճւանքդ...
Բնաւ չեմ ներիլ գործած յանցանքդ!..
Դու մըմնջող վէրք բացիր իմ կրծքում,
Իմ անբոյժ վերքից արիւն է հոսում...
Եւ իբրեւ դարման, իբրեւ սպեղանի,
Միայն քո մահը, մահդ կը լինի!..»

XIII

Եւ ամբողջ գիշեր տանջւած Ամարնան
Աչքը չը փակեց: Երբ առաւօտեան,
Պայծառ արեւ լեռան յետևից
Նլաւ, արթնացրեց երկիրը քնից,—

Վեր կացաւ տեղից թշառ Ամարնան
Եւ սրտամորմոք նայեց իր մանկան:
Անմեղ Ֆրիդոնը իր օրօրոցում
Արդէն զարթնել էր. նա չէր հասկանում
Դեռ մարդկանց լեզուն, կեանքը մարդկային—
Աշխարհը նորան անյայտ էր, մթին.
Եւ խարդաւանանք, և կրքեր դժուծ
Դեռ հեռու էին նորա սուրբ հոգուց.
Քերովբէի պէս՝ անբիծ էր, արդար,
Շքեղ զարնան պէս՝ ուրախ ու կայտառ:
Անմեղ մանկիկը մօրն էր նայում,
Անհոգ ու զւարթ ցնծում ու ժպտում.
Նա՝ թռչկոտնիկով՝ իր թաթիկները
Պարզում էր դէպի իր կապանքները,
Կարծես՝ ուզում էր նոցա կտրատել,
Անձուկ որբանից դուրս գալ, ազատել...

XIV

Մայրը խոնարհեց խանդադատանքով,
Մանկան համբուրեց բուռն զգւանքով:
Մռայլ մտքերը սիրտը մայրական
Կեղեքում էին ու մաշում նորան:
Եւ խանդոտութեան կրակն անչէջ
Յանկարծ բորբոքեց նորա հոգու մէջ.
Տոհմական գոռոզ արիւնն եռաց...
Եւ Ամարնանը ցնցեց մոլեգնած,
Անմեղ մանուկի որբանը վերցրեց
Եւ սկեսուրի առաջը նետեց.

«Ահա տարարադդ իմ ամուսնութեան
 Դառն պտուղը! Վերցրու քո թոռան!
 Դառնաճան որդուդ ժառանգն է դա՛
 Պահիր, պաշտպանիր, մինչև մեծանայ!
 Ես Շահնազարի, ես մեծ իշխանի
 Աղջիկն եմ գերարդ, ազնիւ, անւանի...
 Քանի որ Բէգլար, քո մոլոր որդին,
 Սիրեց այն դժուծ, ստոր աղախին,
 Որ արժանի չէ իմ չնւնը դառնալ—
 Էլ ես չեմ կարող այս տանը մնալ!...»

XV

Պառաւ Հերիքնազ հարսի արարքից
 Յուզւած, ալլայլւած՝ վեր թռաւ տեղից,
 Թախանձանքներով առաջը կտրեց
 Ու դռան չէմքին թևիցը բռնեց.
 «Մէկ մտածիր, տես՝ թէ ինչ ես անում...
 Դարձիր, Ամարնան! Միթէ չես խղճում
 Անլեզու, ծծկեր քո երեխային.
 Տես՝ նա լալիս է, գոչում ցաւագին...
 Դու ջախջախեցիր. . Նա ցնցւեց սաստիկ...
 Տես՝ դէպի քեզ է մեկնում իր թաթիկ,
 Ահա լալիս է, նա քեզ է խնդրում...
 Դարձիր Ամարնան, նա ծիծ է ուզում...
 Աղջի, սրտումդ խղճմտմնք չը կայ.
 Դու որ փախչում ես, էլ ո՞վ ծիծ կը տայ...
 Խեղճին սովամահ դու կ'անես այսօր—
 Քեզ կը նախատի աշխարհը բոլոր.

Աստուծ երկնքից, տես, կը բարկանայ,
 Անօրէն գործիդ խիստ պատիժ կը տայ:
 Յովբ Երանելու պէս եղիր արդար,
 Նորա ոչէս տոկուն և համբերատար!...»

XVI

Հերիքնազ երկար իր խօսքով անգօր
 Յուսահատ հարսին կարգում էր յորդոր,
 Արցունքը աչքին աղերսում նորան
 Զը թողնել տունը, խընայել մանկան.
 Նա խոստանում էր խրատել Բէգլարին
 Նւ ուղիղ ճամբի բերել վերջստին...
 Բայց խանդոտութեան հուրը բորբոքւած
 Այրում էր հարսի սիրտը խոցոտւած.
 Բունն նախանձի օձը թունաւոր
 Անվերջ խայթում էր կուրծքը վիրաւոր,—
 Նա ունկնդիր չէր լինում բնաւին
 Իր սկեսուրի թախանձանքներին...
 Բայց մի գաղտնի միտք պաշարեց յանկարծ
 Հէզ Ամարնանին... Եւ նա մեղմացած,
 Բայց զժոխային ժպիտը բերնին,
 Շեմքից հեռացաւ, ներս մտաւ կրկին...
 Նւ երբ գիշերւան մուսլը խաւար
 Յէղէն պատել էր բովանդակ աշխարհ,
 Ամարնան ելաւ զգոյշ ու կամայ,
 Զարթեցնել տւեց կալային քնած...

XVII

Եւ Մեղիք-Բէգլար կըքի բաժակը
Դեռ չէր դատարկել մինչև յատակը,
Անձնատուր եղած նա իր սիրունուն՝
Դեռ վայելում էր կեանքի քաղցրութիւն.
Եւ Ամարնանի սրտից վիրաւոր,—
Դեռ չէր չքացել օձը թունաւոր,—
Երբ յանկարծ ծածկեց մուայը խաւար
Ողջ Դիւլիստանի երկինքը պայծառ: —
Հզօր Մեղիքի անդորըր երկրին
Համարձակել էր մօտենալ լեզգիին.
Բահարչին պետը զօրքով անհամար
Արդէն մտել էր Ղարաբաղ աշխարհ —
Մեղիք-Բէգլարի տան փոթորիկին
Միացաւ նաև չարիք արտաքին...
Բալային գրկեց Բէգլար սիրավառ,
Համբուրեց նորան, ընկաւ ճանապարհ.
Արծիւի նման խակոյն սլացաւ,
Իր հակայական ամբողջ հասաւ.
Ողջ Դիւլիստանին նա տւաւ հրաման
Դուրս գալ ուղղի դաշտ միւս առաւօտեան:

XVIII

Եւ հայ քաջերի երակների մէջ
Անվահնութեան կրակն անչէջ
Արդէն բորբոքեց... Եւ ամբողջ գիշեր
Մեր կտրիճները իրանց մահաբեր

Ձէներն էին նախապատրաստում. —
Մէկը հրացանի քարն էր փոխում,
Միւսը փամփուշտ էր լցնում վառօդով,
Երրորդը թուրը օծում էր իւղով...
Աստղազարդ, կապոյտ երկնքի տակին,
Դիւլիստան բերդը՝ հակայի նման՝
Կանգնած էր հպարտ, հպարտ ու դաժան.
Եւ Խնջայ գետը՝ սառնորակ ու վէս՝
Արծաթէ չքեղ ժողաւէնի պէս՝
Դրկել էր ժայռը երեք կողմերից
Եւ անվերջ լիզում լանջերը ցածից.
Աշտարակները պարիսպի գլխին
Պահապանի պէս՝ լուռ հսկում էին:

XIX

Մինչդեռ Բէգլարը չըջում էր բերդում
Եւ իր զօրքերին ըստառազինում,
Իր ապարանքում, գիշերւայ կիտին,
Միայնակ նստած Բալան տխրազին,
Մետաքսից թել էր թէչիկով մանում,
Շքեղ ձեռագործ ասեղնագործում:
Բայց աշխատանքն ընկնում էր ձեռից —
Բալան տանջւում էր մուայ մտքերից...
Արդեօք Բէգլարը անփորձ, ապահով՝
Արիւնի դաշտից կը գառնայ չուտով.
Դարձեալ կը տեսնի՞ Բալան Բէգլարին,
Կը տեսնի՞ արդեօք նա իրա ետրին.
Ո՞վ գիտէ, յանկարծ նա հէնց առաջին
Գնդակից կ'ընկնի, կ'աւանդի հողին...

Կամ գուցէ Բալան՝ չը տեսած նորան՝
Ի՛նքը կը մտնի առաջ գերեզման...
Թէպէտ Բէգլարը քաջ է և հզօր,
Բայց մեր կեանքը չէ՛ մշտընջենաւոր...
Մահաւան երկիւղով Բալան պաշարւած՝
Մտաւ անկողին տանջւած, սարսափած...

XX

Խորին գիշեր է: Խաւարի միջին
Հանգիստ քնած է անտառը մթին:
Ամեն ինչ լուռ է Խարխափուտ ձորում.
Միայն վտակն է անդադար վշշում,
Անկերջ կարկաջով զարնւում քարերին
Եւ օրօր երգում չքնաղ Բալային:
Գիշերայ կիսին, մռայլ խաւարում,
Մի կասկածելի մարդ էր թափառում.
Նա մերթ գիտում էր իր շուրջն ահով,
Մերթ առաջ գալիս զգոյշ քայլերով.
Մերթ մօտենում էր ամարանոցին,
Մերթ ծառերի տակ թագնւում կրկին:
Եւ նա կամացուկ՝ պատնէչն անցաւ
Ու փորսող տալով՝ պարտէզը մտաւ:
Թփերի տակից նա գիտեց երկար,
Բայց ոչ մի շարժում, ոչ մի ձայն չը կար:
Իր ննջարանում քնած էր Բալան,
Քնած էին և նաժիշտն ու ծառան:
Նա վեր բարձրացաւ աստիճաններով,
Հանդարտ ներս մտաւ ըջգուշութիւնով:

XXI

Դեռ կամարազարդ ննջարանի մէջ
Աղօտ վառւում էր ճրագն անչէջ:
Եւ ահա բացւեց նորա առաջին
Մի ըսքանչիլի պատկեր երկնային.—
Թաւշեայ անկողնում կիսամերկ Բալան
Ննջել էր՝ անմեղ հրեշտակի նման.
Փարթամ, անխնամ մազերը չքեղ
Տարածւել էին կրծքին հրաշագեղ,
Որտեղ երկու հատ շամամներ մարմար
Համբուրւում էին ու փարւում իրար.
Ըզգեստի տակից նշմարւում էին
Ոտները չքնաղ և աստածային...
Եւ նա անկիւնից, իբրեւ ուրւական,
Նայում էր անթարթ՝ հայեացքով դաժան.
Նա տատանւում էր... Մռայլ մտքերը
Կեղեքում էին սրտի խորքերը.
Ոճիրից առաջ զգում էր արդէն
Նա իր յանցանքը. . Բայց ահեղ լուրէն
Արդէն հասել էր... Եւ նա մոլեգնած՝
Իր զոհի վերայ յարձակեց յանկարծ...

XXII

Նդեռնագործը՝ անողոր, ահեղ՝
Բռնեց գիցուհու մազերը չքեղ,
Յանկարծ փաթաթեց գեղ պարանոցով,
Սկըսեց սեղմել իր բոլոր ուժով...

Սարսափած Բալան մահւան ընդէին
 Իսկոյն ճանաչեց անգութ Լալային...
 Ուզում էր գոչել, բայց արդէն ուշ էր...
 Բալան շնչասպառ ահա խեղդւում էր...
 Նա աղերսանքով նայեց Լալային,
 Նայեց... խրխուսց... աւանդեց հոգին...
 Եւ չարագործը դիակն առաւ,
 աւար անտառում իսկոյն չքացաւ:
 Արդէն կատարւեց!.. Մահացաւ Բալան—
 Վըրէժը լուծեց խանգոտ Ամարնան!
 Մահացաւ Բալան, առանց հրաժեշտի
 Վերջին համբոյրի, առանց արցունքի...
 Մեռաւ նա ոչ թէ պաշտօղի գրկում,
 Այլ նենգ կաշառի անկղ ճիրանում:
 Նորա դագաղը, նորա գերեզման
 Խաւար անտառի հորն էր դաժան...

XXIII

Երբ չարաբաստիկ գիշերն անցաւ
 Եւ հորիզոնը շառագունւեցաւ —
 Հօր Բէգլարն ըսպառազինւած,
 Պատրաստ կանգնած էր՝ նըժոյգը հեծած.
 Վառվռուն սև ձին գետինն էր գոփում,
 Բարձր խրխնջում ու սանձը կրծում:
 Քաջերը՝ վառւած հայրենի սիրով՝
 Լուռ շարւած էին անվահեր սրտով.
 Հլու, հընազանդ իրանց իշխանին՝
 Նոքա անհամբեր ըսպառառ էին,

Երբ յանկարծ բերդից ելաւ Հերիքնազ,
 Յուզւած, սարսափած՝ եկաւ վաղէվազ,
 Բռնեց Բէգլարի նժոյգի սանձից,
 Թախանձեց որդուն յետ կենալ ուղմից: —
 Ամբողջ գիշերը մայրը վշտահար
 Էլ չէր ունեցել մի ըողէ դադար—
 Վատ երազները կեղեքել էին
 Նորա մայրական սիրտն ու հոգին:
 Նա երազի մէջ տեսել էր յաղթւած
 Քաջարի որդուն, յաղթւած ու... մեռած...

XXIV

Նա սարսափահար, արցունքն աչքին՝
 Այժմ կանգնել էր սրդու առաջին,
 Նժոյգի սանձը քաշում, ձգձգում,
 Նորան արգելում, խնդրում, աղերսում,
 Որ այս անգամ նա յետ կենայ կուից
 Չը սպանի մօրը դառը կսկիծից...
 Բայց Բէգլար յամառ, դաժան, դայրազին՝
 Հրեց ծնողին, տապալից գետին...
 Վիրաւոր մայրը գոչեց յուսահատ.
 «Էլ ո՛չ յետ դառնաս դու սաղ-սալամաթ!..»
 Եւ մօր անէծքը թնդացրեց ուժգին
 Լեռներ ու ձորեր, վերացաւ երկին:
 Ահեղ անէծքից Բէգլար սարսափած՝
 Նժոյգի վերայ մնաց քարացած:
 Հէնց այդ միջոցին՝ կայծակի նման՝
 Բօթարեր լուրը Բալայի մահւան

Շանթեց Մեղիքին... Իշխանը ցնցւեց,
Վիրաւոր կրծքից խորը ան քաշեց...
«Երբ պատերազմից կը վերադառնամ—
Եղեռնագործի պատիժը կը տամ!...»
Դառնագին գոչեց յոռսահատ Բէգլար,
Զիրուն մտրակեց, ընկաւ ճանապարհ:
Հաւատարմութեան քօղը երեսին՝
Բալան զնում էր իշխանի կողքին,
Անուշ խօսքերով նորան ըսփոփում,
Բայց իր սրտի մէջ դողում, սարսափում:

Է Պ Ի Լ Օ Գ

Եւ ճանապարհին դաժան Լալային
Մռայլ մտքերը կեղեքում էին...
Օ՛, եթէ բացւի անեղ գաղտնիքը,
Այնժամ անողոք, հզօր Մեղիքը
Քարուքանդ կ'անի Լալայի տունը,
Կը ջնջի նորա ողջ գերդաստունը,
Անհաւատարիմ նա իր ծառային
Այնժամ կախ կը տայ Արիւնտ ծառին,
Իր սրով նորան նա կը զլխատի,
Մարմինը մաս-մաս նա կը կտրատի!
Եւ իր իշխանի ըսպառնալիքից
Լալան սոսկում էր, սարսափում անից...

Պատերազմից յետ անշուշտ Մեղիքը
Մի կերպ կը բանայ անեղ գաղտնիքը...
Օ՛, այնժամ պատժից ուր փախչի Լալան,
Խնչպէս ազատւի իշխանից դաժան...
Բայց... եթէ Բէգլար չը վերադառնայ...
Ռազմի դաշտի մէջ եթէ չքանայ...
Օ՛, այնժամ պատժից ազատ է Լալան՝
Օդում սաւառնող արծիւի նման...

Եւ Մեղիք-Բէգլար Գեօրանի անին
Ահա հանդիպեց թշնամիներին:
Ահեղ կռիւն սկըսեց յանկարծ—
Երկիրըն ուժգին որոտաց, թնդաց...
Հրացանի ճայթիւն, ահաւոր ձայներ,
Վիրաւոր կրծքից թռչող հոգւոցներ,
Խրախոյս ու տագնապ, ճիչ և աղաղակ՝
Տատանում էին լեռներ ու պուրակ...
Ներկում էր գետը կարմիր արիւնով,
Դաշտը ծածկւում Լեզգու դիակով:
Վառօդի թանձր ծխի ամպերում
Կարկուտի նման զնդակ էր տեղում...
Եւ իրարանցման բոպէին խառնակ՝
Լալան պահել էր հեռու՝ թփի տակ,
Հրացանը սեղմել նենգաւոր կրծքին,
Անվստահ, երկբայ՝ դիտում Բէգլարին...

Եւ յանկարծ քաջի կրծքում անվեհեր
 Խրւեց կապարը անեղ, մահաբեր...
 Բէգլար վիրաւոր գոչեց դառնազկէն,
 Ձիւն գլորեց, աւանդեց հողին!...

Վ Ե Ր Ձ

Ընդամենը

1992

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0243321

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0243320

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0243319

